

УДК 343.352:37.091.3

*Т. М. Паянок,**к. е. н., доцент, завідувач кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики, Державний податковий університет**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7763-1159>**Н. В. Параниця,**к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики, Державний податковий університет**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3682-4979>**М. С. Несененко,**вчитель географії та економіки, вища категорія, Ірпінський ліцей № 2**ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-9397-924X>*

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.10.135

ОСВІТНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ

T. Paianok,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Policy, Marketing, and Business Analytics, State Tax University

N. Paranytsia,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Policy, Marketing, and Business Analytics, State Tax University

M. Nesenenko,

Teacher of Geography and Economics, Highest Qualification Category, Irpin Lyceum No. 2

EDUCATIONAL STAGES OF DEVELOPING ANTI-CORRUPTION CONSCIOUSNESS IN YOUTH

У статті комплексно досліджено проблему формування антикорупційної свідомості у молоді як одного з ключових чинників забезпечення доброчесності та прозорості в українському суспільстві. Акцент зроблено на розкритті складових антикорупційної освіти, які включають формальне навчання, виховну діяльність, міжсекторальну взаємодію та громадянську активність молоді. Систематизовано напрями реалізації антикорупційної освіти у закладах вищої освіти: запровадження антикорупційних дисциплін, формування академічної доброчесності, участь у студентському самоврядуванні, партнерство з антикорупційними органами, реалізація інформаційних кампаній та проектів за участі студентів. Окреслено етапи формування антикорупційної свідомості: усвідомлення базових понять; формування ціннісних орієнтирів; соціалізація через практику доброчесності; критичне осмислення середовища; активна громадянська позиція. Увагу зосереджено на взаємодії учасників освітнього процесу (адміністрація ЗВО, викладачі, студенти, зовнішні партнери) та практичних формах антикорупційної активності молоді, таких як дебати, кейс-стаді, наукові проекти, творчі ініціативи та правопросвітницькі акції. Стаття містить візуалізовані схеми та перелік рекомендованих заходів для проведення ефективної антикорупційної освіти в Україні.

The article comprehensively explores the issue of developing anti-corruption awareness among youth as one of the key factors in ensuring integrity and transparency within Ukrainian society. The focus is placed on identifying the components of anti-corruption education, which include formal learning, educational activities, cross-sectoral cooperation, and civic engagement of young people. The study systematizes the main directions for implementing anti-corruption education in higher education institutions, including the introduction of anti-corruption courses, the development of academic integrity, participation in student self-governance, collaboration with anti-corruption bodies, and the implementation of awareness campaigns and student-led projects. The article outlines the stages of forming anti-corruption awareness, namely: understanding basic concepts; shaping value-based orientations; socialization through integrity practices; critical reflection on the environment; and developing active civic engagement. Particular attention is given to the interaction of educational stakeholders (university administration, educators, students, external partners) and the practical forms of youth anti-corruption activity, such as debates, case studies, research projects, creative initiatives, and legal awareness campaigns. The article includes visual schemes and a list of recommended actions for conducting effective anti-corruption education in Ukraine.

At the current stage of development of Ukrainian society, the issue of overcoming corruption has acquired not only legal, but also deep moral and ideological significance. For a long time, corruption remained an informal part of everyday interaction between citizens and the authorities, business, and educational institutions. Therefore, effective fight against it is impossible without a deep transformation of public consciousness, in particular among the younger generation. Today's youth are not only future practitioners, specialists, and managers, but also current active participants in the educational process, who can already be carriers of integrity or, conversely, tolerance for violations. It is in the student environment that the first professional and ethical attitudes, models of behavior, including attitudes towards corruption, are formed. Thus, the relevance of the topic of forming anti-corruption consciousness among young people is determined not only by the needs of modern public administration, but also by the deep demands of society for justice, transparency, and trust.

Systematization and scientific substantiation of key stages of formation of anti-corruption consciousness among youth in the context of modern challenges facing Ukrainian society. The research provides for an analysis of psychological, socio-cultural and pedagogical aspects of the influence on the formation of values of integrity among youth, as well as outlining practical approaches to the implementation of anti-corruption education in general secondary and higher education institutions.

Ключові слова: антикорупційна освіта, доброчесність, етапи формування антикорупційної свідомості, форми антикорупційної активності молоді.

Key words: anti-corruption education, integrity, stages of anti-corruption awareness formation, forms of youth anti-corruption activity.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства питання подолання корупції набуло не лише правового, а й глибоко морального та світоглядного значення. Упродовж тривалого часу корупція залишалася неформальною частиною повсякденної взаємодії між громадянами та владою, бізнесом, освітніми закладами. Тому ефективна боротьба з нею неможлива без глибокої трансформації суспільної свідомості, зокрема — серед молодого покоління. Молодь сьогодні — це не лише майбутні практики, фахівці, управлінці, а й нинішні активні учасники освітнього процесу, які вже зараз мо-

жуть бути носіями доброчесності або, навпаки, толерантності до порушень. Саме в студентському середовищі формуються перші професійні та етичні установки, моделі поведінки, зокрема й щодо ставлення до корупційних проявів. Таким чином, актуальність тематики формування антикорупційної свідомості молоді обумовлена не лише потребами сучасного державного управління, а й глибокими запитами суспільства на справедливість, прозорість і довіру.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дана тематика знайшла широке відображення в наукових працях, як закордоном [1], так і в Україні. Волянська О. аналізує чинники, що зумовлюють особли-

вості сприйняття корупції в Україні і через них пояснює феномен низького антикорупційного потенціалу населення. Її дослідження: "вказує на наявність подвійних стандартів у сприйнятті корупції населенням. У масовій свідомості існує суперечливе поєднання сприйняття корупції як соціально-небезпечного, злочинного явища, і разом з цим — як невід'ємної частини життя, звички" [3]. Євдокімова О. виявляє основні характеристики розвитку особистості, які суттєво впливають на схильність до корупційної поведінки і пропонує критерії і етапи системи моніторингу процесу формування антикорупційної спрямованості особистості під час навчання [4]. Клименко І. розглядає поняття формування антикорупційної культури, як "процес, спрямований на формування у молоді антикорупційних ідей і морально-правової культури, яка проявляється в негативному ставленні до корупційної діяльності; антикорупційному стандарті поведінки і активної громадської позиції; ціннісних установках і здібностях, пов'язаних з правовими і морально-етичними нормами; умінні знаходити конструктивні підходи до рішення проблем протиправної діяльності" [6].

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Систематизація та наукове обґрунтування ключових етапів формування антикорупційної свідомості у молоді в контексті сучасних викликів, що стоять перед українським суспільством. У межах дослідження передбачено аналіз психологічних, соціокультурних і педагогічних аспектів впливу на становлення цінностей доброчесності серед молоді, а також окреслення практичних підходів до реалізації антикорупційної освіти у закладах загальної середньої та вищої освіти.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В сучасному українському суспільстві, яке перебуває в умовах трансформації, боротьба з корупцією є одним із найважливіших викликів [7]. З 2014 року Україна активно впроваджує в життя антикорупційні заходи і здійснює постійний моніторинг їх ефективності [2]. "Україна отримала 36 зі 100 балів в Індексі сприйняття корупції за 2023 рік, додавши 3 бали. Такі дані опублікувала сьогодні Transparency International Ukraine. Тепер вона займає 104 позицію поміж 180 країн. Зростання України на 3 бали — один із найкращих результатів за минулий рік у світі. Всього за останні 10 років Україна додала 11 балів — це найбільший приріст серед країн, які зараз мають статус кандидаток до ЄС" [5].

Одночасно з впровадженням антикорупційних механізмів на інституційному рівні, дедалі більше визнається значення формування антикорупційної культури змалку, зокрема — через освіту молоді. Антикорупційна освіта — це не лише ознайомлення з правовими поняттями, а насамперед виховання цінностей чесності, справедливості, відповідальності. Сьогоднішня молодь —

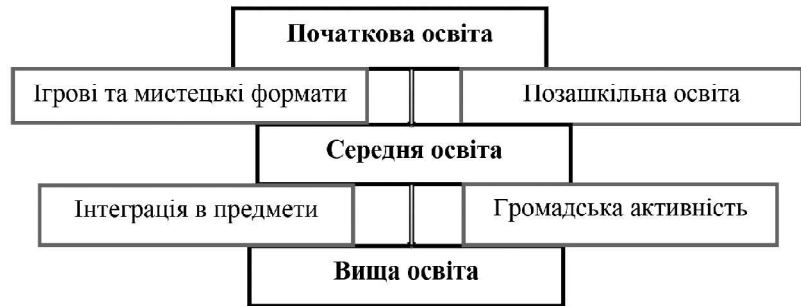

Рис. 1. Складові антикорупційної освіти молоді

Джерело: сформовано авторами.

Таблиця 1. Напрями формування антикорупційної свідомості у молоді

Роль гри та казки у формуванні правових орієнтирів	Навчання правам дитини та механізмам захисту	Платформи взаємодії з антикорупційними інституціями
Творчість як інструмент антикорупційної освіти	Напрями формування антикорупційної свідомості	Спільні проекти батьків, вчителів і дітей
Інтеграція антикорупційної тематики в освітній процес		Виховання моральної стійкості до корупції

Джерело: сформовано авторами.

це завтрашні виборці, державні службовці, підприємці, лідери громад. Їх здатність розпізнавати прояви корупції та протидіяти їй залежить від фундаменту, закладеного ще в шкільні роки. Особливо актуальною антикорупційна освіта є в контексті: необхідності формування нової доброчесної еліти; забезпечення стійкості демократії; зростання довіри до держави та державних інституцій; підвищення рівня громадянської участі в ухваленні рішень.

Важливо починати виховання доброчесності змалку. Дитина повинна розуміти, що чесність — це норма, а корупція — це порушення прав і справедливості. На рисунку 1 показано, як різні рівні формальної та неформальної освіти доповнюють один одного в процесі формування доброчесної молоді — через інтеграцію у шкільні предмети, ігрові форми, громадську активність.

Формування антикорупційної свідомості у молоді має багато напрямків (табл. 1). Через ігри, казки, дискусії можна розвивати навички розпізнавання несправедливості та вміння протидіяти їй у майбутньому.

Малюнки, казки, мультфільми, театральні постановки дозволяють дітям висловити своє ставлення до корупції. Через образи добра і зла, героїв і лиходіїв діти моделюють ситуації, в яких чесність перемагає, що формує уявлення про справедливість та відповідальність.

Родинні та шкільні заходи, присвячені доброчесності, підвищують загальну культуру правосвідомості. Обговорення ситуацій з реального життя, створення етичних кодексів школи, проведення тематичних днів — усе це сприяє об'єднанню громади навколо спільних цінностей.

Казки з антикорупційною тематикою, настільні ігри про вибори, доброчесну поведінку та прозорість влади дозволяють учням краще засвоїти складні правові поняття в доступній формі. Ігровий формат робить тему корупції ближчою та емоційно значущою для дітей.

Пояснення дітям їхніх прав, зокрема права на рівність, захист і справедливе ставлення, допомагає

Таблиця 2. Перелік антикорупційних заходів для молоді

Формат заходу	Тема
Малюнки або постери	«Як виглядає чесний чиновник», «Світ без хабарів», «Доброчесна країна очима дітей»
Твори/есе	«Яким я бачу Україну без корупції», «Що я зроблю, щоб змінити світ»
Сценки або казки	«Як Зубна Фея перемогла Корупційного Дракона»
Коротке відео	«Ні – хабарям, так – правді!»
Міні-проекти	антикорупційний плакат, флешмоб, урок доброчесності

Джерело: сформовано авторами.

Таблиця 3. Напрямки антикорупційної освіти в закладах вищої освіти

Впровадження тематичних дисциплін в навчальні плани	Партнерство з антикорупційними структурами	Студентське самоврядування та контроль
Науково-дослідницький напрям	Вектори антикорупційної освіти в закладах вищої освіти	Розвиток академічної доброчесності
Профілактична та виховна робота		Комунікаційно-мотиваційна складова

Джерело: сформовано авторами.

формувані вміння розпізнавати зловживання. Школярі, які знають свої права, з більшою ймовірністю виростуть відповідальними громадянами, здатними протистояти порушенням у суспільстві.

Включення шкільних ініціатив до національних кампаній Національного агентства з питань запобігання корупції, шкільні дебати на теми доброчесності, зустрічі з представниками правозахисних організацій — усе це допомагає дітям відчувати свою причетність до державотворення та зрозуміти значення прозорості влади.

Підходи до виховання чесності можуть інтегруватися в різні предмети: українську мову (твір на тему), історію (аналіз доброчесності в політичному житті), трудове навчання (проекти з громадянської освіти). Це створює системність і сталість антикорупційного мислення у молоді.

Важливо не лише інформувати, а й формувати особистісні риси — чесність, гідність, готовність сказати "ні" порушенням. Підлітки, які з дитинства мають моральний орієнтир, стають амбасадорами доброчесності в своєму оточенні. Необхідно залучити молодь до осмислення цінностей прозорості, справедливості та доброчесності через дитячий погляд на боротьбу з корупцією (табл. 2).

Саме через мистецтво, гру та спілкування молодь здатна транслювати ідеї справедливості у спосіб, доступний дорослим. Наслідки таких заходів для майбутніх поколінь можуть бути стратегічними: зменшення толерантності до корупції в побуті, навчанні, кар'єрі; формування критичного мислення — як базового захисту від маніпуляцій; зміцнення принципів верховенства права і активної громадянської позиції; відповідальне покоління, яке будуватиме прозору й демократичну Україну.

Інший підхід до антикорупційної освіти потрібний у закладах вищої освіти — це системна діяльність, що формує світогляд, професійну етику, правову обізнаність і активну громадянську позицію майбутніх фахівців, а не лише вивчення законодавства чи формальне проходження курсів.

Викладання тематичних дисциплін в освітньо-професійних програмах ("Антикорупційна політика", "Доб-

рочесність у публічному управлінні", "Етика в професійній діяльності" тощо) або інтеграція антикорупційної тематики в інші предмети окремим модулем (вступ у спеціальність, економіка, менеджмент, право, політологія, тощо) сприяє формуванню професійної етики та правової обізнаності щодо відповідальності за корупційні дії.

Науково-дослідницький напрям формує світогляд молоді — це проведення наукових досліджень, написання курсових, дипломних, магістерських робіт з питань запобігання корупції; організація конференцій, круглих столів, дебатів на антикорупційну тематику; підтримка студентських ініціатив та грантів у сфері доброчесності.

Виховна робота повинна діяти на упередження будь-яких проявів корупційних дій, пропонується залучення студентів до: участі в інформаційних кампаніях з доброчесності; проведення тренінгів, флешмобів, форумів за участі Національного агентства з питань запобігання корупції, громадських організацій, антикорупційних центрів; впровадження Кодексу академічної доброчесності та ознайомлення студентів з його нормами.

Розвиток академічної доброчесності стає нормою в діяльності будь-якого навчального закладу — це протидія плагіату, списуванню, маніпуляціям з оцінюванням; запровадження електронних систем перевірки текстів, прозорого тестування; формування культури самостійного навчання, чесного ставлення до здобуття знань.

Залучення до освітнього процесу фахівців з антикорупційних структур, а саме до: проведення гостьових лекцій із представниками Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції (далі — НАЗК), Спеціальної антикорупційної прокуратури, Рахункової палати, громадських організацій (далі — ГО) тощо; організація для студентів стажування, їх участь в проєктах, кейс-челенджах, присвячених темі запобігання корупції.

Здобувачі вищої освіти — це осередок прогресивної молоді, який налаштований до: формування активної громадянської позиції, розширення світогляду і професійного зростання майбутніх фахівців. Тому підтримка ініціатив студентів із моніторингу прозорості процедур у закладах вищої освіти є першочерговим завданням адміністрації вищих навчальних закладів; роль студентських рад у підвищенні доброчесності є зворотнім зв'язком щодо дій викладачів, корупційних ризиків та адміністративної відкритості. Студентське самоврядування виконує роль механізму контролю зсередини, а саме ініціює внутрішні етичні кодекси, слухання, опитування; виступає посередником між адміністрацією та студентами щодо питань доброчесності.

Комунікаційно-мотиваційна складова антикорупційних заходів полягає у візуалізації меседжів доброчесності (розміщення стендів та банерів на території закладу, транслювання відеороликів у соцмережах) та публічному відзначенні студентів та викладачів за приклади етичної поведінки.

Такий багаторівневий підхід сприяє формуванню покоління фахівців, які не лише обізнані у правових нор-

мах, а й мають особисту стійкість до корупції, готові підтримувати прозорість і відповідальність у майбутній професійній діяльності.

Розглянемо взаємодію всіх учасників освітнього процесу під час формування антикорупційної освіти в закладах вищої освіти (рис. 2).

Формує основи антикорупційної політики вищого навчального закладу її адміністрація, яка виконує координуючу та організаційну функцію, а саме забезпечує впровадження політики доброчесності; ініціює методичну підтримку викладачів; формує партнерства з антикорупційними структурами. Викладачі впроваджують антикорупційні дисципліни та інтегрують відповідну тематику у профільні предмети; сприяють формуванню академічної доброчесності через приклади, оцінювання, вимоги до самостійної роботи; беруть участь у реалізації навчальних проєктів, кейсів, дебатів. Студенти активно залучаються до антикорупційних ініціатив, працюють з кейсами, беруть участь у дебатах, дослідженнях; формують культуру академічної доброчесності через власну поведінку; реалізують інформаційні кампанії та проєкти через студентське самоврядування. Як вже зазначалося вище антикорупційні дисципліни — це навчальні курси, присвячені проблематиці корупції, її типології, запобігання, міжнародному досвіду; вони створюють основу для усвідомлення студентами відповідальності та ризиків корупційної поведінки.

Розділ п'ятий "Забезпечення якості освіти", а саме стаття 42 закону України "Про вищу освіту" регулює питання дотримання академічної доброчесності між учасниками освітнього процесу, дає перелік видів порушення та умови встановлення фактів її порушення, визначає академічну відповідальність тощо [8]. Академічна доброчесність стала фундаментальним поняттям у закладах вищої освіти. Вона передбачає чесне навчання, протидію плагіату, прозорість у викладанні та оцінюванні; формується через дисципліни, політики, приклади викладачів і культуру студентів.

Важливий елемент формування критичного мислення та навичок вирішення етичних дилем у здобувачів вищої освіти є проведення дебатів і розгляд практичних кейсів, вони дають студентам змогу застосовувати знання у змодельованих ситуаціях. Зупинимось на етапах формування антикорупційної свідомості у молоді (рис. 3).

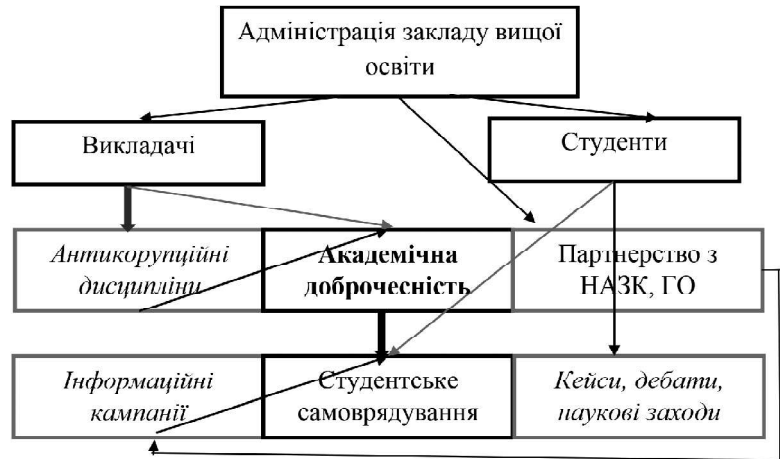

Рис. 2. Антикорупційна освіта в закладах вищої освіти

Джерело: сформовано автором.

На першому початковому етапі відбувається усвідомлення базових понять і термінів, які формують уявлення: що є "нормальним", а що — "порушенням", що означає слово "корупція", "хабар", "доброчесність", "чесність", "етика" тощо. Для цього застосовують: інтерактивні вправи, наводяться приклади із життя, казки, відео. Початкове формування уявлень дозволяє зародити етичну чутливість до несправедливості.

Другий етап, на нашу думку, є одним із головних, він розвиває моральні переконання, формує ціннісні орієнтири, допомагає молоді обрати чесність як власний моральний орієнтир. Для цього доцільно обговорювати дилему: "Чи виправдано порушувати правила?", "Чи є інші шляхи вирішення проблеми?". Відбувається усвідомлення, що особиста позиція має значення.

Третій етап є практичний, він вчить застосовувати антикорупційні принципи в реальному житті, перекладати цінності у конкретну поведінку. Соціалізація через практику доброчесності — це досвід участі в студентському самоврядуванні, виборах. Набувається досвід у виявленні і повідомленні про етичні порушення (анонімні форми, студентські "гарячі лінії"), вивчаються правові наслідки порушень (плагіат, хабарі).

Щоб запобігати проявам корупції молоді необхідно розвивати критичне осмислення середовища, а саме формувати здатність аналізувати, оцінювати випадкові і системні прояви корупції, молодь повинна вміти розпізнати ризики і впливати на зміни. Останнє відбувається під час прояву активної громадської позиції — це волонтерство в антикорупційних кампаніях, ініціація студентських інформаційних проєктів, участь у петиціях, ініціативах, розробці внутрішніх політик закладів вищої освіти. В результаті цього здобувач вищої освіти стає агентом доброчесності у своєму оточенні.

Рис. 3. Етапи формування антикорупційної свідомості у молоді

Джерело: сформовано автором.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Реформування, цифровізація й активна правова трансформація, виховання чесності, принциповості, гідності в молодих людях є стратегічно важливим елементом національної безпеки та соціальної стабільності. Формування антикорупційної свідомості — це багаторівневий процес, що поєднує знання, цінності, досвід і активну участь. Лише завдяки системному підходу — від початкової освіти до практичного залучення — можна виховати покоління, стійке до корупції та здатне будувати справедливе суспільство.

Освітні етапи формування антикорупційної свідомості молоді на нашу думку можна розглядати через: початкове формування уявлень, які дозволяють зародити етичну чутливість до несправедливості; формування ціннісних орієнтирів, які допомагають молоді обрати чесність як власний моральний орієнтир; практичну складову в реальному житті (соціалізація), перекладання антикорупційних принципів у конкретну поведінку.

Отже, формування антикорупційної свідомості у молоді є важливою передумовою для побудови прозорої, правової, європейської держави, оскільки: закладання цінностей доброчесності змалку забезпечує довготривалий ефект — випускники закладів освіти не лише не сприйматимуть корупцію як "норму", а й матимуть внутрішню мотивацію протидіяти їй, формуватимуть цінності у своїх дітей; молодь активна в медіа, публічному просторі, волонтерстві, вони мають потенціал стати генераторами змін у суспільстві їх роль у суспільстві зростає; антикорупційна політика в навчальних закладах — це індикатор демократизації, прозорості та якості освіти.

Література:

1. Juniansyah M. R. The Role of Education in Building Anti-Corruption Awareness in the People of West Kalimantan. Niskala: International Journal of Education. 2022. № 38 (4). С. 402—414.
2. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики. [О. В. Калітенко, Д. О. Калмиков, І. Б. Коліушко та ін.]; за заг. ред. М. І. Хавронюка. К., Москаленко О. М., 2019. 366 с. URL: <https://pravo.org.ua/books/alternatyvnyi-zvit-z-otsinky-efektyvnosti-vprovadzhennya-derzhavnoyi-antikorupciynoi-polityky/>
3. Волянська О. В. Антикорупційні маркери в політичній свідомості українців: соціологічний аналіз. Вісник Національного юридичного університету. 2019. № 2 (41). С. 118—131.
4. Євдокімова О. О. Антикорупційна спрямованість студентів: проблеми формування. Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції "Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України". Харківський національний університет внутрішніх справ. 27 березня 2020. С. 138—141.
5. Індекс сприйняття корупції — 2023. Transparency International Ukraine. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/uk/indeks-sprynyattya-korupcii-2023-ukraina-pokraschyla-sviy-pokaznyk-na-3-baly/>

6. Клименко І. В. Формування антикорупційної культури особистості майбутнього правоохоронця в системі вищих навчальних закладів МВС України. Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології". 2017 № 37. URL: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2017-37.%p>

7. Навчання з антикорупційного законодавства. URL: <https://unity.gov.ua/pro-ministerstvo/zapobigannya-korupczii/navchannya-z-antikorupczijnogo-zakonodavstva/>

8. Верховна Рада України. Закон України "Про вищу освіту", поточна редакція від 27.03.2025, 4246IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

References:

1. Juniansyah, M.R. (2022), "The Role of Education in Building Anti-Corruption Awareness in the People of West Kalimantan", Niskala: International Journal of Education, vol. 38 (4), pp. 402—414.
 2. Kalitenko, O. Kalmykov, D. Koliushko, I. Liemienov, O. Malyshev, B. Marchuk, A. Sivers, R. Tymoschuk, V. and Khavroniuk, M. (2019), Alternatyvnyi zvit z otsinky efektyvnosti vprovadzhennia derzhavnoi antykorupciynoi polityky. [Alternative report on the assessment of the effectiveness of the implementation of state anti-corruption policy], Kyiv, Ukraine, available at: <https://pravo.org.ua/books/alternatyvnyi-zvit-z-otsinky-efektyvnosti-vprovadzhennya-derzhavnoyi-antikorupciynoi-polityky/> (Accessed 20 April 2025).
 3. Volianska, O.V. (2019), "Anti-corruption markers in the political consciousness of Ukrainians: sociological analysis", Visnyk Natsionalnoho yurydychnoho universytetu, vol. 2 (41), pp. 118—131.
 4. Yevdokimova, O.O. (2020), "Anti-corruption orientation of students: problems of formation", Zbirka dopovidej na Vseukrains'ku naukovu-praktychnu konferentsii [Materials of the reports of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference], Kharkivs'kyj natsional'nyj universytet vnutrishnikh sprav, Kharkiv, Ukraine, pp. 138—141.
 5. Transparency International Ukraine (2023), "Corruption perception index — 2023", available at: <https://nazk.gov.ua/uk/uk/indeks-sprynyattya-korupcii-2023-ukraina-pokraschyla-sviy-pokaznyk-na-3-baly/> (Accessed 20 April 2025).
 6. Klymenko, I.V. (2017). "Formation of anti-corruption culture of the personality of a future law enforcement officer in the system of higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine", Zbirnyk naukovykh prats' "Problemy suchasnoi psykholohii", vol. 37, pp. 131—141. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2017-37.%p>.
 7. Ministry of national unity of Ukraine (2025), "Training in anti-corruption legislation", available at: <https://unity.gov.ua/pro-ministerstvo/zapobigannya-korupczii/navchannya-z-antikorupczijnogo-zakonodavstva/> (Accessed 20 April 2025).
 8. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "About higher education", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Accessed 27 March 2025).
- Стаття надійшла до редакції 02.05.2025 р.